

1. **SADZA** (16) *sb f*

sadze *pl t* (14), **sadza** (2); *sadza Calep*; *sadze : sadza Mącz* (2:1).

sa- (7), *sã-* (2); *sa- RejZwierz, SienLek* (3), *KochPs, GostGosp*; *sã- BielKron*; *sa- : sã- Mącz* (1:1);
końcowe a jasne.

sg N sadza (2). \diamond *pl N sadze* (4). \diamond *G sádz* (3). \diamond *A sadze* (1). \diamond *I sadzami* (5); *-ami* (4), *-(a)mi* (1). \diamond *L sadzách* (1).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVIII w.

Czarny proszek powstający w wyniku niecałkowitego spalania związków organicznych; fuligo Mymer¹, BartBydg, Mącz, Calep, Cn (16) : *Mymer¹ 29v*; *Fuligo, szadze, dicitur illa nigredo, kopecz, quae dependet de trabibus et fit ab igne quasi fumo ligata BartBydg 61b*; *fok wycińiony z ziela Plich ięzykow, z ładzami zmieszany, á w thym sierć zaieczą [!] namoczyć/ na fkronie y na czoło przyłożyć FalZioł V 79; Mącz 139b; Námieszayze foli zładzami á octem twárdym roztworz/ tymże yey [białogłowie] podelzwy y dłoni nátrzy SienLek 115v, 174v, 181v; Calep 440a; Kominy wżędy porządnie opátrzywży/ ładze z nich wytrzeć kázác pámiętać. GostGosp 22; [Sadze, Copecz fuligo ReuchlinBartBydg n3v; Sołnowa ładzá bárzo pomaga ná opalenié y opárzenié UrzędowHerb 411a].*

sadze z czego (1): *Gdy fye koń zápiecze/ ták mu żywoth otworzyfz/ álbo zmiękczyfz: [...] wczyniwży czop z łonin/ połyf go ładzami z łuczzywá/ wetknifz mu go w zádek SienLek 172v; [Sádz/ zwłáfczá kádźidłowé/ Mirrowé/ z Terpentiny/ z Tyraku/ z fmoły/ fą fuchého przyrodzenia UrzędowHerb 411a, 411a].*

W porównaniach (2): *To mieyfce caput album nie ma vrodzáiu żadnego/ bo piafek wżytko/ przeto zowá białá głowá/ ryb dofyć ma/ lud czarny iáko ładze BielKron 449v; Mącz 384a.*

Zwrot peryfr.: »miedzy sadzami siedzieć; w sadzach spać« = *żyć w ubóstwie* (1;1): *Bo nie wżytkoć to Szmárag/ co fie tám zyeleni/ Naydzyefz y Abentáir/ co wnet fárbę zmieni. Ale to wżdy chędołzfy/ co miedzy ładzami/ Siedzi nie zbrukawży fie/ niż zá oponámi. RejZwierz 55; Byście wy miedzy gárcny w fzczyrych ładzach fpáli/ Przedsię wy fwoią krafą będziecie równáli Z gołębiem nasliczniefzym/ od którego fziye Málowanéy/ to sżrebrny/ to złoty bláfk bije. KochPs 97.*

Szereg: »sadze albo czernidło« (1): *Sepia, Morski páyák/ pułzcza z fiebie czarny pot by ładze álbo yákie czernidło gdy go chcą włowić Mącz 384a.*

a. *Proszek z upalonych części roślin używany do sporządzania leków* (2) : *[na bolący ząb]* *płzenice vpal kilká žiarn/ ná rospaloney ftáli/ á roftárfzy ią ták ná ftáli/ wżiawży onych ładz ná máłą chufteczkę/ thákże ciepło ná ząb przyłoż. SienLek 76v, 184v.*

JR, (LW, MC, MN)